

ŞEMSETTİN SAMİ'NİN DİLBİLİM İLE İLGİLİ ÇALIŞMALARI ÜZERİNDE BAZI DİKKATLER

Mustafa ÖZSARI*

Özet

Şemsettin Sami, 19. Yüzyılın ikinci yarısında yaşamış ve eserlerini bu dönemde vermiş bir bilim ve sanat adamıdır. Yazar, edebî eserlerinin yanı sıra, sözlük bilimi (lugatiyat) dilbilim (ilm-i lisan), mitoloji (esatır) ve antropolojiye dair telif ve tercüme eserler yayımlamıştır. Yazarın dilbilim sahasında yayımlanmış Lisan başlıklı bir kitabı ve çeşitli süreli yayınlarda çıkmış birkaç makalesi bulunmaktadır. Söz konusu eserlerinde Şemsettin Sami, modern dilbilimi Türkiye'de ilk defa tanımlamış, dilbilimin inceleyeceği nesne ve inceleme yöntemlerine dair ilk bilgileri vermiştir. Bu bildiri de ilk olarak, Şemsettin Sami hakkında kısa bilgi verilecek, ardından araştırmacının dilbilime dair çalışmaları yeni bir bakış açısıyla analiz edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Şemsettin Sami, Türk dilbilimi, Tanzimat devri

SOME ATTENTION ON ŞEMSETTİN SAMİ'S RESEARCHS RELATED TO LINGUISTICS

Abstract

Şemsettin Sami/Şams al-din-sami (Yanya, Fraşer 22 Recep 1266/1 June 1850- Istanbul 4 Rebiülahir 1322/18 June 1904) is a well-known Turkish linguists and novelists. He contributed to the Turkish modernization in terms of scientific studies rather than his literary personality in the second half of the nineteenth century. The researcher made research about linguistics, lexicology, antropology, mythology. He published the first work about linguistics in Turkish. He wrote some articles on linguistics published in different newspapers and weekly magazines. Prof.Dr. Ömer Faruk Akün wrote an article giving general information about the works of Şemsettin Sami. In this paper, firstly, linguistic works of Şemsettin Sami are going to be presented shortly. The writer accepted as the founder of modern linguistics on Turkey is going to be analyzed with a new point of view.

Key Words: şams-al-din sami, Turkish linguists, Tanzimat period

Şemsettin Sami 19. Yüzyılın ikinci yarısında yaşamış ve eserlerini bu dönemde vermiş bir bilim, kültür ve sanat adamıdır. 1850-1904 yılları arasında yaşayan Şemsettin Sami aynı zamanda gazetecilik yönüyle de öne çıkan bir isimdir. O, 54 yıllık kısa sayılabilecek ömrüne rağmen, Türk kültür ve bilim hayatında pek çok ilke imza atmıştır. Şemsettin Sami'ye dair kapsamlı makalesinde Ömer Faruk Akün, Şemsettin Sami'nin çalışmalarını; a) *edebî eserleri*, b) *tercümeleri*, c) *öğretici neşriyatı*, d) *dilbilgisine dair kitapları* e) *lügat ve ansiklopedi çalışmaları* olmak üzere beş grupta değerlendirmiştir (Akün, 1979:413-422).

Şemsettin Sami'nin çalışmalarının önemli bir kısmı doğrudan veya dolaylı olarak dilbilimle ilgilidir. Buna ilâve olarak dilbilimin alt alanları olan gramer ve leksikoloji sahaslarında da Şemsettin Sami'nin önemli çalışmaları vardır. Hatta söz konusu bilimlerden ve bu bilimlere ait yöntemlerle Türkçede yapılan çalışmalardan söz ederken mutlaka Şemsettin Sami'yi hatırlamak gerekir. Biz burada onun sözlük, alfabe, gramer gibi özel alanlarla ilgili çalışmalarından ziyade, ağırlıklı olarak dilbilim ile ilgili gözlem ve dikkatleri üzerinde duracağız.

* Doç. Dr. Balıkesir Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, mustafaozsari@hotmail.com

ÖZSARI, Şemsettin Sami'nin Dilbilim... AKAD, 1 [2], 45-50

Şemsettin Sami'nin çalışmalarını değerlendirirken, onun bir Tanzimat devri aydını olduğunu unutmamak gerekir. Bilindiği gibi Tanzimat devri Türk aydını, başta Ahmet Mithat Efendi olmak üzere, Şinasi-Namık Mektebi ile birlikte Osmanlı devletinde başlayan *umum halkın yararına yazma ve halkı eğitme*¹ düşüncesini temel bakış olarak kabul etmişti. Bu düşünce sadece Kamus-ı Türkî muharririnin değil, aynı zamanda hemen bütün Tanzimat devri aydınlarının hayata bakışını özetleyen bir anlayıştır.

Tanzimat devri aydınındaki ansiklopedik bilgi öğrenme ve bu bilgiyi halka yayma anlayışı, büyük ölçüde Şemsettin Sami'de de vardır. Ömer Faruk Akün'ün ifadeleriyle belirtmek gerekirse, *Şemseddin Sâmî'de gittikçe hâkim olan umûma faydalı olmak ve yeni şeyler öğretmek düşüncesi* (Akün, 1979:415) yazarı o devir için Türkiye'de olmayan fakat olması gereken bazı bilim sahalarında araştırma yapmaya sevk etmiştir.

Şemsettin Sami'nin Cep Kütüphanesi serisinden çıkan kitaplara bakılırsa, o devirde Türkiye'de henüz modern anlamda kurulmayan pek çok araştırma sahası vardır. Başta dilbilim olmak üzere, jeomorfoloji, mitoloji ve antropoloji gibi sahalarda Türkiye'de Tanzimat devrine kadar kurulmamış olan sahalardan sadece birkaçıdır. Şemsettin Sami Türkiye'deki bu büyük boşluğu fark etmiş ve söz konusu sahalara ilgili ilk araştırmaları gerçekleştirmiştir. Nitekim dilbilimi Türkiye'de kuran ve dilbilim ile ilgili ilk *müstakil eseri* (Akün, 1979:416) yazan araştırmacı Şemsettin Sami'dir.

Şemsettin Sami'nin dilbilimle ilgili araştırmalarına 1880'li yıllarda başlamıştır. Bu dönemde, Onun özellikle genel dilbilim üzerindeki araştırmaları dikkati çekmektedir. Şemsettin Sami dilbilime dair Türkiye'de ilk kitabı yayımlamadan önce, 1880'li yıllarda değişik süreli yayınlarda dilbilim ile ilgili epeyce makale yayımlamıştır. Özellikle *Hafta* mecmuasında *Lisanların Ensab ve Taksimatı* başlığı altında yayımlanan 6 makale muharririn bu sahada ilk ve önemli çalışmaları arasında yer alır². Yine *Hafta* Mecmuasında yayımlanan *Yazıların Tarihi* (Şemsettin Sami 1298) ve *Tahsil-i Eline* (Şemsettin Sami 1299) başlıklı makaleleri de muharririn konusunu dilbilimden alan yazılarıdır. 1882-1883 yılları arasında yayımlanan bu yazıları yazarın daha sonra yayımlayacağı *Lisan* ile ilgili eserinin alt yapısını oluşturan çalışmalar olarak değerlendirmek mümkündür. Yüksel Topaloğlu'nun, Şemsettin Sami'nin söz konusu makalelerini incelediğini ve Yeni Türk harflerine aktararak yayımladığını belirtelim (Topaloğlu 2012).

Şemsettin Sami, *Hafta* mecmuasında yayımlanan makalelerinde alt yapısını oluşturduğu görüşlerini biraz daha geliştirip genişleterek 1303/1886'da kitap olarak yayımlamıştır. Yazarın dilbilim ile ilgili ilk kitabı olan bu eser *Lisan* başlıklıdır ve 126 sayfadan ibarettir. Kitap küçük boy olarak Cep Kütüphanesi serisinde basılmıştır (Şemsettin Sami 1303). Bilindiği gibi, Cep Kütüphanesi, *memleketimizde o çağın orta seviyedeki okuyucu zümresine henüz iyi tanınmamış bazı bilgi sahalarını, ilim ve fennin Avrupa'da vardığı gelişmelere göre tanıtmak ve öğretmek* (Akün 1979:415) amacıyla Şemsettin Sami tarafından kurulan dili sade, ucuz ve küçük kitaplardan oluşan bir seridir. Bu seride çıkan 32 ciltlik kitaptan 15'i Şemsettin Sami'ye aittir. İşte *Lisan* başlıklı Kitap Cep Kütüphanesi serisinin 26 kitabı olarak hazırlanmış ve okuyucunun dikkatine sunulmuştur.

Kitabın muhteviyatını oluşturan konular, şu başlıklar altında ele alınmıştır: *Lisan Nedir?*, *Lisan Hakkında Efkâr-ı Mütekaddimîn ve Müteehhirîn*, *İlm-i Lisân*, *Bizce İlmü'l-Lisan*, *Savtça İnsanla Sâir Hayvanât Beynindeki Fark*, *Lisânın Mebde-i Zuhûru*, *Fehm ve Tefhîmce İnsanla Sâir Hayvanâtın*

¹ Bk. Şinasi, Tercümân-ı Ahvâl-Mukaddime, Yeni Türk Edebiyatı Antolojisi, 1839/1865, c.1, s.511.

² İlgili makaleler *Hafta* Mecmuasının 22 Ramazan 1298/8 Ağustos 1881-12 zilkade 1298/6 Ekim 1881 tarihleri arasında çıkan 1-8. Sayılarında yayımlanmıştır.

ÖZSARI, Şemsettin Sami'nin Dilbilim... AKAD, 1 [2], 45-50

Farkı, Savt Tabi' midir Tahsîli mi, Lisânın Sûret-i Zuhûru, İsimlerin Ta'yîniyle Kelimâtın Tahsîli, Lisânın Hâl-i İbtidâîsi, Lisânın Suver-i Selase-i Mütevâlisî, Lisanların Asıl ve Nesebinde İttihat Var mıdır?, Ömr-i Lisân, Lisânın Terakkî ve Tedennîsi, Lisanlarda Asıl ve Fer' ve Cihet-i Karâbet, Elsine-i Basîte, Elsine-i İltisâkiyye-Afrika Lisanları (Şemsettin Sami 1303). Görüldüğü gibi, Şemsettin Sami, bu küçük cep kitabına, dilbilim ile ilgili pek çok konuyu sığdırmıştır. Konuları çağının bilgi birikimini dikkate alarak orta seviyede bir okurun anlayacağı şekilde anlatmıştır.

Şemsettin Sami'nin ele aldığı konuların önemini ve yazarın dilbilime vukufunu tam olarak ortaya koymak için, öncelikle onun kitabının içeriği ile modern bir dilbilim kitabının içeriğine genel hatlarıyla bakmak ve bir mukayese yapmak gerekir. Örneğin *Amerikan Dilbilim Derneğinin (Linguistic Society of America)* şeref üyesi olan ve dilbilim ile ilgili pek çok eser yayımlayan Genel Dilbilim Profesörü John Lyons'un *Language and Linguistics* başlıklı kitabına bakalım: Lyons, söz konusu kitabında da ilk olarak, *What is language* yani *Dil nedir* sorusunu cevaplandırmıştır. Ardından John Lyons, *Linguistics, The Sounds of language, Grammer, Semantics, Language-Chance, Some Modern Schools and movements, Language and mind, Language and Society, Language and Culture* gibi dilbilimin genel konularına açıklık getirmiştir (Lyons 1981). Sadece başlıklara bile bakıldığında, Şemsettin Sami'nin John Lyons'dan 100 sene evvel, onunla neredeyse paralel sayılabilecek konuları ele aldığı rahatlıkla anlaşılmaktadır. Başka bir deyişle, modern bir dilbilim kitabında var olan konular genel hatlarıyla Şemsettin Sami'nin kitabında da bulunmaktadır. Bu durum Şemsettin Sami Bey'in, dilbilim konusunda ne derece ileri görüşlü bir bakış açısına sahip olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Şimdi yazarın *Lisan* başlıklı kitabının içeriğine biraz daha yakından bakalım:

Kitabın *Lisan Nedir* başlıklı bölümünde Şemsettin Sami, lisanı insanın en başlıca hassalarından biri olarak kabul eder. Yazar, nesnelere ve hayvanların lisanını bir dil olarak görmemektedir. Çünkü Şemsettin Sami'ye göre, *lisandan murâd ifhâm-ı merâmıdır* (Şemsettin Sami 1302: 2). Hayvanların da bir lisanı olmakla beraber, onların lisandan amacının yazar *ifhâm-ı murad* olmadığını ileri sürmektedir. Bu sebeple yazar, lisanın *nev-i beşere* mahsus olduğu sonucuna varır. Yani dil hayvanlara mahsus değildir; insana mahsustur. Bununla beraber, Şemsettin Sami'ye göre, *lisan tabiri yalnız ağız ve dil ile telaffuz olunan sedalardan mürekkep sözlere münhasır olmayıp, tabîyyûn-ı işârât-ı muhtelifle ile icrâ olunan ifhâm-ı merâma dahi lisan ve lisan-ı taklidî nâmını verdikleri gibi, yazı ile olunana da lisan demekteyiz* (Şemsettin Sami 1302: 6). Bu durumda Şemsettin Sami, sadece yazı ile gerçekleşen lisanı *dil* demektedir. O, kadim Mısır ve Çin yazısında işaretlerin gönderme yaptıkları nesnenin resmi ile nakledildikleri bilgisini de ilâve etmektedir.

Şemsettin Sami'nin dilin tanımına yönelik bu yaklaşımı, dili işaretler sistemi olarak gören modern dilbilim anlayışına zıt bir tutumdur. Çünkü Şemsettin Sami dile özne-nesne ayniyetine dayalı rasyonalist bir bakışla yaklaşmıştır; lisanı fonksiyonel olarak değerlendirmiştir. Bilindiği gibi modern dilbilimin kurucusu Ferdinand de Saussure dili *kavramları belirten bir göstergeler dizgesi* olarak tanımlamıştı (De Saussure 1985: 18). Bu durumda dili, yazıya bağlı kabul eden ve sadece insanlar arası bir iletişim vasıtası şeklinde gören Şemsettin Sami'nin dile bakışı, 18. Yüzyılın aydınlanma devri dil felsefesinin faydacı bakışından başka bir şey değildir. Şemsettin Sami'nin dile yönelik bu yaklaşımı bizde Muharrem Ergin'in dil tanımına da benzemektedir (Ergin 1993: 3). Bu bakımdan Şemsettin Sami'nin tanımı Cumhuriyet dönemi Türkiye'sinin dil eğitimine bakışında epeyce etkilidir.

Şemsettin Sami, *Lisan* başlıklı kitabında dili tanımladıktan sonra dilbilim problemini ele almıştır. Yazarın görüşlerinden özetle söylersek, bugün dünyada *linguistics* diye adlandırılan bilim vardır. Bu bilimi ilk defa Türk kamuoyuna kendisi tanıtmıştır. *Linguistics* terimine ise yazar *ilm-i*

ÖZSARI, Şemsettin Sami'nin Dilbilim... AKAD, 1 [2], 45-50

lisan adını vermiştir (Şemsettin Sami 1302: 13). Yazar bu adlandırmayı *Yine İnsan* adlı antropolojiye dair yazdığı eserinde kullandığını belirtmektedir (Şemsettin Sami 1999:33).

Şemsettin Sami'ye göre dilbilime, Avrupa'da kuruluş aşamasında *La science du language* veya *La philologie comparée* gibi adlar önerilmiş, fakat bu adlar pek tutmamış, *linguistics* terimi bu bilimin adı olmuştur. *İlm-i lisanın* Avrupa'da yaklaşık yarım asırlık bir geçmişi vardır. *İlm-i lisan* son elli yılda *dev hatvelerle* gelişimini sürdürmüştür. Yazar, yerinde bir dikkatle dilbilimin insanlık tarihi için yeni bir çağ açtığını da ifade etmektedir (Şemsettin Sami 1302: 14). Şemsettin Sami'ye göre, *bu fen fünûn-ı tabiiyyenin en mühimleri sırasına geçip, Avrupa'nın her tarafında, ve alelhusus Almanya ve İngiltere ve Fransa'da tabiiyyûnu ziyâde işgâl etmekte ve sırf bununla tevaggul eder ulemâ yetişmektedir* (Şemsettin Sami 1302:15). Yazar, dilbilime yönelik bu teveccühü dünyanın başka milletlerinin dillerini öğrenme ve bu milletlerin yaşadığı yerlerin maddî kaynaklarına erişme arzusuna bağlamaktadır.

Şemsettin Sami lisanı tanımlayıp, *ilm-i lisanın* gelişim macerasını özetledikten sonra Osmanlıda *ilm-i lisan* konusuna girmiştir. O, *ilm-i lisanın* Osmanlı'da tamamen meçhul olduğunu vurgular. Bu bilimin henüz bir adı bile yoktur. Daha önce belirttiğimiz gibi ilk adlandırmayı da kendisi yapmıştır. Halbuki, biz, yani Osmanlı, bu *fenni her kavim ve ümmetten ziyade ta'mîk edebilecek bir hâl ve mevkideyiz* (Şemsettin Sami 1302: 19). Çünkü *Osmanlı Devletinde kullanılan lisanın, dürüst okunup yazılması üç lisanın tahsiline mütevakkıf bulunmakla, Türkçe'den başka Arabî ve Farisînin tahsili dahi zarurî ve meridir* (Şemsettin Sami 1302: 19). Şemsettin Sami'nin görüşlerini bakılırsa, araştırmacının zamanındaki dil, Türkçe, Arapça ve Farsça'nın karışımı bir dildir. Osmanlı eğitim sistemi bu üç dilin gramer kurallarının öğretilmesine dayanır. Bu üç dilin her biri farklı bir dil ailesine bağlıdır. Dolayısıyla Osmanlı Türkçesini öğrenen birisi Aryâni, Sami ve Hami ile Turânî dil ailesine ait bir dili öğrenmiş olur. Bu durum Osmanlıcanın Çin'den başlayıp Sibiryaya, kuzey Afrika ve Orta doğuyu kapsayan geniş bir coğrafya ile ilişkisi olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla bu diller ile bu dillerin diğer şubeleri arasındaki ilişkinin tespiti *ilm-i lisanın* yani dilbilimin verileriyle mümkündür. Bu bakımdan Şemsettin Sami'ye göre, Avrupa'da yarım asırlık bir tarihi geçmişe sahip olan dilbilim en fazla Osmanlı Devleti için gerekli bir sahadır (Şemsettin Sami 1302: 20-21).

Yukarıda görüldüğü gibi Şemsettin Sami, dilbilimin verilerinden hareketle önce dilin tanımını yapmış, ardından dilbilimin kuruluş ve gelişiminden söz etmiş, daha sonra bizde dilbilimi ele almıştır. Bir bilimin kurulması birkaç şarta bağlıdır. Dilbilimin bir alt alanı olan metinsel semantiğin kurucusu François Rastier'in belirttiğine göre, bir disiplinin ilmî bir disiplin olarak görülmesi için söz konusu disiplinin önce problem ve metotlarının ortaya konulması, daha sonra incelenecek nesnesinin tanımlanması gerekir (Rastier 1997: 3). İşte Şemsettin Sami de, Rastier'in ortaya koyduğu ilkelere büyük ölçüde uymuştur. Dili tanımlayıp dilbilimi ve bu ilmin metotlarını ortaya koyan araştırmacı, daha sonra bu yeni disiplinin inceleme nesnesine geçmiştir. Şemsettin Sami'ye göre, dilbilimin inceleme nesnelere sesbilim/fonetik, dilin ortaya çıkışı, kelime, ilkel dil, dillerin kökeni, dilin ömrü, kelimelerin kökeni ve dünya dilleri gibi konulardır. Daha doğrusu araştırmacının kitabının içeriğini, aynı zamanda modern dilbilimin her biri birer alt alanı olan konular oluşturmaktadır ve Şemsettin Sami Türkiye'de bu konulara dair ilk değerlendirmeleri yapmıştır. Bu bakımdan Şemsettin Sami'yi Türkiye'de dilbilimin kurucusu olarak görmek yerinde bir tutumdur.

Genel dilbilimin dışında Şemsettin Sami'nin dilbilimin alt alanları olan gramer ve sözlükbilimi ile ilgili önemli çalışmaları vardır. Bunlar içerisinde gramerle ilgili olan kitaplarda araştırmacı dil öğreniminde yeni denemeler uygulamak istemiştir (Akün 1979: 416). *Küçük Elifba*

ÖZSARI, Şemsettin Sami'nin Dilbilim... AKAD, 1 [2], 45-50

(1300/1888), *Kavaid-i Sarifiyye-i Arabiye*, *Kavaid-i Nahviyye-i Arabiye*, *Tasrifât-ı Arabiye*, *Yeni Usul Elifba-yı Türkî* (1308/1895), *New Usul Sarf-ı Türkî* (1309/1895), *Tatbikât-ı Arabiye* araştırmacının Türkçe ve Arapça'nın gramerine dair yazdığı kitaplardır. (Dağlıoğlu 1934: 30) Şemsettin Sami bu kitaplarında dil tedrisini kolaylaştırıcı yeni yöntemler geliştirmiş ve bu yöntemleri uygulamıştır.

Şemsettin Sami'nin çalışmaları içinde en önemli ve en kalıcı olanları kuşkusuz sözlük çalışmalarıdır. Bir ansiklopedi olduğunu dikkate alarak *Kamusu'l-Âlâm'ı* bir kenara bırakırsak, Şemsettin Sami'nin sözlükçülük/ leksikoloji sahasında 5 tane eseri vardır. Bunlar Türkçe'den Fransızcaya *Kamus-ı Fransevî* (1299/1300-1882/1883), *Küçük Kamus-ı Fransevi*, *Dictionnaire turk-français* (1885), *Kâmus-ı Arabî* (Arapça'dan Türkçe'ye lügat 1898) ve *Kâmus-ı Türkî* adlı sözlüklerdir. Söz konusu lügatlerin her biri Türk sözlükçülük tarihinde gerek hazırlanmaları, gerek dizgileri ve gerek kullanılış kolaylıkları bakımından ayrı bir yere sahiptir. Şemsettin Sami döneminde hazırladığı bu sözlüklerle önemli bir boşluğu doldurmuştur.

Kısaca Şemsettin Sami dilbilim, kendi ifadesiyle *ilm-i lisan* sahasında Türkiye'de hemen hemen Avrupa'daki çalışmalara paralel olarak ilk araştırmaları yapmış, dünyada bu sahadaki birikimleri vakit kaybetmeden özetleyerek Türkiye'ye getirmiştir. O dilbilimi Osmanlı Devletinin geleceği ve dünyadaki yeri açısından zaruri bir bilim olarak görmüştür. Osmanlı Türkçesinin Arapça, Farsça ve Türkçe'den mürekkep üç dilin birleşiminden meydana geldiğini düşünen yazar, dilbilimin Osmanlı için öneminin bir kat daha fazla olduğu kanaatindeydi. Fakat Şemsettin Sami Bey'in dilbilimde açtığı bu yol devam ettirilmemiştir. Şemsettin Sami'nin bu kıymetli eserinden sonra, Necip Türkçü'nün İzmir'de *Ahenk* gazetesinde çıkan yazıları ile Samih Rifat ve Ragıp Hulusi'nin bazı çalışmalarını bir kenara bırakırsak Dilbilim Türkiye'de 1960'lı yıllara gelinceye değin büyük ölçüde unutulmuştur. 1960'lı yıllardan sonra dilbilim ve bu bilimin alt alanları daha çok üniversitelerin filoloji bölümlerinde bazı çalışmalara konu olmuş, Türkoloji sahasında çalışanlar dilbilimden büyük ölçüde uzak durmayı tercih etmişlerdir. Bu da Şemsettin Sami'nin başlattığı *ilm-i lisan* ile ilgili araştırmalarının kesintiye uğramasına yol açmıştır.

Son olarak şu hususu da belirtmek gerekir: Şemsettin Sami Türkiye'de bilim sahasında önemli çalışmalar yapmıştır. Bu çalışmalar içinde en fazla dikkati çekenleri sözlükbilimi, dilbilim ve gramer ile ilgili olanlarıdır. 1934'te, Şemsettin Sami'nin oğlu Ali Sami Beyden alınan bilgilere bakılırsa, Şemsettin Sami Türkçe, Arapça, Farsça, Fransızca, İtalyanca, Arnavutça, Rumca ve kadim Yunanca dillerini okuyup yazacak seviyede bilen bir bilim adamıdır (Dağlıoğlu 1934: 22-23). Dolayısıyla Doğunun ve Batının en önemli kültür dillerinden 7-8 tanesine vakıf olan bir ismin karşılaştırmalı filoloji, yani dilbilim sahasında söyledikleri önemlidir ve dikkatle takip edilmelidir.. O aynı zamanda Türkiye'de Türkoloji'nin kurucu isimlerinden birisidir. Başta Türk kültürü olmak üzere Doğu ve Batı kültür ve dillerine vakıftır. Dolayısıyla bu değerli araştırmacımızın dilbilim ile ilgili ortaya attığı görüşler ve buna bağlı olarak geliştirdiği terminoloji bizim açımızdan önemlidir. Türk dilbilimini bu terminoloji üzerine bina etmek ve içinde yaşadığımız coğrafyaya ilm-i lisandan gelen verilerle bakmak bugünkü hedeflerimizle de doğrudan örtüşmektedir.

Kaynaklar

Akün, Ömer Faruk (1979). *Şemsettin Sami*, İslâm Ansiklopedisi, c.11, MEB, İstanbul.

Dağlıoğlu, Hikmet Turhan (1934). *Şemsettin Sami*, Resimli Ay Matbaası, İstanbul.

De Saussure, Ferdinand (1985), *Genel Dilbilim Dersleri*, Birey ve Toplum Yayınları, Ankara.

Doğramacıoğlu, Hüseyin (2010), Şemseddin Sami'nin Kaleminden Dil ve Edebiyat Meseleleri, *Uluslar arası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, c.3/10, Winter 2010. Ss. 252-258.

ÖZSARI, Şemsettin Sami'nin Dilbilim... AKAD, 1 [2], 45-50

Ergin, Muharrem (1993). *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Yayınları, İstanbul.

Lyons, John (1981). *Language and Linguistics*, Cambridge University Press, New York.

Özdem, Ragıp Hulusi (2000). *Dilbilim Yazıları* (haz. Recep TOPARLI), TDK Yayınları, Ankara.

Rastier, François (1997), *Meaning and Textuality*, University of Toronto Press, Toronto.

Şemsettin Sami (1303). *Lisan*, Mihran Matbaası, İstanbul.

Şemsettin Sami (1298). Lisanların Ensab ve Taksimatı 1-6, *Hafta* 1. 8. Sayılar, 22 Ramazan 1298-12 Zilkade 1298.

Şemsettin Sami (1299). Tahsil-i Elsiné, *Hafta*, Birinci cilt, nr. 15, 1 Muharrem 1299, ss. 234-239.

Şemsettin Sami (1998). *İnsan* (haz. Galip AKIN), Ankara.

Şemsettin Sami (1298) Yazıların Tarihi, *Hafta*, Birinci Cilt, nr. 12, 10 Zilhicce 1298, ss. 181-186.

Şemsettin Sami (1999). *Yine İnsan* (haz. Galip AKIN), Ankara.

Şinasi, Tercümân-ı Ahvâl-Mukaddime, *Yeni Türk Edebiyatı Antolojisi-I*, c. 1, s. 511.

Topaloğlu, Yüksel (2012). *Şemsettin Sami, Süreli Yayınlarında Çıkmış Dil ve Edebiyat Yazıları: İnceleme-Metin*, Ötügen Neşriyat, İstanbul.